

Miliki na maarifa ya jadi

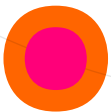

Ujuzi wa jadi, misemo ya kitamaduni, na mali miliki

Ujuzi wa jadi kwa ujumla hueleweka kumaanisha ujuzi, ustadi, ubunifu na mazoea yaliyokuzwa na watu wa kiasili na jamii za mitaa, wakati misemo ya kitamaduni inaeleweka kama njia zinazogusika na zisizogusika ambazo maarifa na tamaduni za jadi zinaelezwa.

Kwa mfano, ujuzi ambao watu wa kiasili na jamii za wenyeji wamekuza juu ya utumiaji wa mimea kwa madhumuni ya matibabu ni maarifa ya jadi, wakati densi za jadi, nyimbo, na miuundo ni usemi wa kitamaduni. Kazi za mikono za jadi zinaweza kuwa na maarifa ya jadi (njia ya kutengeneza) na misemo ya kitamaduni (muonekano wao wa nje).

Miliki inalinda uumbaji wa akili ya mwanadamu, pamoja na siri za biashara, kazi za fasihi na sanaa, uvumbuzi, miundo na alama, na majina na picha zinazotumiwa katika biashara.

Katika nchi nyingi, mali miliki hulindwa na sheria maalum za miliki, kwa mfano, sheria za kitaifa juu ya hati miliki, hakimiliki, miundo, na alama za biashara. Sheria Kama hizo Kwa ujumla huruhusu wamiliki wa haki miliki kuzuia watu wengine kuiga au wakitumia haki zao za miliki bila ruhusa.

Tazama filamu fupi ya uhuishaji “Urambazaji wa maarifa ya jadi na mali miliki - Matukio ya Yakuanoi” ambayo inasimulia hadithi ya watu wa Yakuanoi - jamii ya asili ya uwongo - wanapofanya kazi kulinda mali zao za TK.

Kuna kitu cha “kutolingana” kati ya maarifa ya jadi na misemo ya kitamaduni kwa upande mmoja na mfumo wa mali miliki kwa upande mwingine. Ingawa maarifa ya jadi na misemo ya kitamaduni ilikuwepo muda mrefu kabla ya mfumo wa mali miliki kuanzishwa, hazikuwa zinazingatiwa kwa sehemu kubwa, kama suala linaloweza kulindwa kwa sababu hazitimizi vigezo fulani vya ulinzi kama vile, mahitaji ya uhalisia, ujanibishaji na mwandishi anayetambulika kwa ulinzi wa hakimiliki na mahitaji ya riwaya na hatua za uvumbuzi za ulinzi wa hati miliki.

Ingawa kuna mapungufu kadhaa kwa njia ambayo miliki inaweza kulinda maarifa ya jadi na misemo ya kitamaduni, sheria zilizopo za mali miliki zinaweza kusaidia kulinda na kukuza ubunifu wa kisasa na ubunifu wa watu asilia na jamii za wenyeji

Shirika la Mali Miliki Ulimwenguni (WIPO) linawezesha mchakato wa kawaida, ambao unakusudia kukuza chombo cha kisheria cha kimataifa au vyombo ambavyo vitashughulikia hususan ulinzi wa maarifa ya jadi, misemo ya jadi ya kitamaduni na rasilimali za maumbile. Mazungumzo haya hufanyika ndani ya Kamati ya Serikali ya WIPO ya Mali Miliki na Rasilimali za Maumbile, Ujuzi wa Jadi na ngano (IGC).

Tazama hati fupi kwenye IGC kwa habari zaidi juu ya kamati na jinsi ya kushiriki.

Sheria za mali miliki zinaweza kukusaidia kulinda na kukuza utamaduni wako

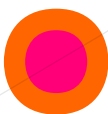
Jamii ya Waaborigine huko Australia inashirikiana na Chuo Kikuu kutengeneza dawa za kupunguza maumivu kulingana na matibabu ya mitishamba inayojulikana na jamii kwa miaka mingi. Wamelinda dawa mpya kupitia ruhusu.

Wakulima wa jadi huko Peru hupanda aina fulani ya viazi ambayo ni maarufu kwa ubora na ladha. Wameanza kutumia alama ya biashara kusaidia kukuza viazi vyao, kuwasaidia kupata bei za juu.

Sheria ya hakimiliki nchini Ghana imebadilishwa kuzuia kampuni kuiga muundo tofauti wa vitambaa vilivyotengenezwa na makabila Fulani.

Hii ni mifano mitatu tu ya njia ambayo watu asilia na jamii zinaweza kufaidika na mfumo wa miliki. Hii haimaanishi kwamba sheria ya mali miliki inakidhi mahitaji yote ya watu asilia na jamii za mitaa.

Lakini, ikiwa itatumika kwa njia iliyo sawa, mfumo wa mali miliki unaweza kuwa muhimu. Kwa kutumia mfumo wa mali miliki, unaweza kuzuia watu wengine, kampuni au mashirika kutumia vibaya maarifa yako ya jadi na utamaduni bila idhini yako (pia inajulikana kama matumizi mabaya). Na pia unaweza kuongeza thamani ya kiuchumi ya bidhaa na huduma ambazo ulizikuza kulingana na utamaduni wako wa jadi. Kwa mfano, miliki ina jukumu muhimu katika kusaidia Biashara ndogo ndogo na za Wastani (SMEs) kujenga biashara zenye nguvu, zenye ushindani zaidi. Mkakati unaofaa wa miliki ni muhimu pia wakati biashara zinatumi mtandao.

Kwa habari zaidi juu ya jinsi wafanyabiashara wa jamii asilia na wa mitaa wanaweza kufaidika na mfumo wa mali miliki, pamoja na mtandaoni, angalia vidokezo vya mali miliki kwa wafanyabiashara wa asili SMEs na wajasiriamali, na vidokezo vya jinsi ya kulinda na kukuza bidhaa na huduma za asili mtandaoni.

Kwa kuelewa misingi ya miliki, ni bora:

- Kulinda maarifa yako ya jadi na misemo ya kitamaduni;
- Kukuza bidhaa na huduma kulingana na maarifa yako ya jadi na misemo ya kitamaduni-ikiwa unataka kufanya hivyo.
- Kuwazuia wengine kutumia mfumo wa mali miliki kudai umiliki wa uumbaji au uvumbuzi ambao unategemea au umetengenezwa kwa kutumia maarifa ya jadi au misemo ya jadi ya kitamaduni bila kufuata sheria husika;
- Punguza hatari ya kunufaika bure kwa wengine juu ya mafanikio ya matumizi ya maarifa ya jadi na misemo ya kitamaduni katika bidhaa zinazouzwa katika masoko ya kitaifa na kimataifa.

World Intellectual Property Organization
34, chemin des Colombettes
P.O. Box 18
CH-1211 Geneva 20
Switzerland

Tel: +41 22 338 91 11
Fax: +41 22 733 54 28

To contact WIPO's External Offices
visit www.wipo.int/about-wipo/en/offices

© WIPO, 2022

Attribution 4.0 International (CC BY 4.0)

The CC license does not apply to non-WIPO content in this publication.

Cover: unsplash.com / © Kimzy Nanney,
© Kristen Colada Adams, © Katrin Hauf;
Getty Images / © Harshith K Aananth,
© Frans Lemmens

DOI: 10.34667/tind.46486